

TARIX VA TARBIYA DARSLARINING INNOVATSION USULDAGI O'QITILISH TIZIMI

Lochin G'ayratovich Muxamadiyev

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

lochinmuxammadiyev5585@gmail.com

Ro'zimurod Farhod o'g'li Po'latov

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

polatovrozimurod6@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tarix darslarini tashkil etishda fanlararo aloqadorlikni yo'lga qo'yish hamda darslarni mavzulardan kelib chiqqan holda ma'lum bir guruhlariga ajratish, o'rganilayotgan o'quv fanlari bo'yicha mavzularni mazmunan uyg'unlashtirish orqali o'quv rejalariga fanlararo aloqadorlik asosida tashkil topgan dars soatlarini kiritish, o'quv fanlararo aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning ta'lim sifatini ta'minlash va uning tarbiyaviy jihatlarini kuchaytirish, darslarda mazmunan bir-biriga yaqin yoki aralash o'quv fanlari tarkibidagi tushunchalar yordamida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi hamda muayyan ko'nikma va malakalarini shakllantirish kabi xususiyatlar ochib berilgan*

Kalit so'zlar. *Tamoyillar, usullar, ilmiylik, mezonlar, tarixiy-badiiy adabiyotlar, omillar.*

Аннотация: *В данной статье при организациии уроков истории введение межпредметности и деление уроков на определенные группы исходя из тем, содержания предметов изучаемых предметов, исходя из межпредметности учебных планов введение организованных уроков, обеспечение воспитательного качества уроков, организованных на основе межпредметных связей и усиление его воспитательных аспектов, использование в содержании уроков понятий близких друг другу или смешанных предметов, научного мировоззрения учащихся и отдельных характеристик, таких как сформированность раскрыты навыки и квалификация.*

Ключевые слова. *Принципы, методы, научные, критерии, историко-литературная литература, факторы.*

Annotation: *In this article, in the organization of history lessons, the introduction of interdisciplinarity and the division of lessons into certain groups based on topics, the content of the subjects of the studied subjects, based on the interdisciplinarity of the curriculum introduction of organized lesson hours, ensuring the educational quality of the lessons organized on the basis of interdisciplinary connections and strengthening its educational aspects, using concepts in the content of the lessons that are close to each other or mixed subjects, the students' scientific worldview and certain characteristics such as formation of skills and qualifications are disclosed.*

Key words. *Principles, methods, scientific, criteria, historical and literary literature, factors.*

Hozirgi zamon tarix fanini o'qitishda ta'limning xilma-xil turlari jumladan, (tushuntirishli, tushuntirishli-ko'rgazmali, muammoli, dasturlashgan, tabaqalashgan, masofali) dan keng foydalanish imkoniyatlari mavjud. Ana shunday yondashish o'zida quyidagi afzalliklarni aks ettiradi, tarixiy voqea mazmunini o'zlashtirish jarayonida muhokama orqali faktlarni sharhlash va asoslash shaxsiy fikrlarni hosil qiladi va bu, mustaqil fikrlashning natijasi sifatida voqea-hodisani tushuntirishning turli usullarini vujudga keltiradi. Tarixiy voqealarni baholashning turli ko'rinishlari bilan tanishish o'quvchilarga ularni har tomonlama muhokama qilishga imkon beradi. Ikkinchidan, ularni ko'p ovozli fikrlashga, o'tmish voqealari haqida bahs yuritganda, turli farazlar, qarashlar yuzaga kelishi, biroq hamma ovozlarning muhimligi, ularni eshita olish lozimligiga o'rgatish lozim. Nihoyat, bunday ko'p qirralilik tarixni muqobillik asosida tushunishni shakllantirishga zamin yaratadi. Shu sababli tarixning serqirra mazmuni, uni o'rganishning o'ziga xos xususiyati o'qituvchi uchun o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishga katta imkoniyatlar yaratadi. Talaba va o'quvchilarning mustaqil bilim olish jarayonlarini tashkil etish va uni boshqarish har bir tarix fani o'qituvchisi uchun mas'uliyatli va murakkab faoliyatdir. Faollik va mustaqillikni shakllantirish talaba va o'quvchilarning mustaqil fikrlashlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu masala har bir tarix fani o'qituvchisi oldidagi muhim masalalardan biri sanaladi. Talaba va o'quvchilarda mustaqillikni shakllantirish to'g'risida fikr yuritilganda, o'zaro aloqador ikki jihatga e'tibor qaratish joiz. Birinchidan, talaba va o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ishtiyoqni kuchaytirish, bilimlarni mustaqil egallash, o'z dunyoqarashini shakllantirishga o'rgatish bo'lsa, ikkinchidan, o'zlashtirgan bilimlarni amaliy mashg'ulotlar va mustaqil faoliyatda qo'llashga o'rgatishdan iborat. Tarix ta'limi jarayonida talaba va o'quvchilar tomonidan egallagan bilimlarini amaliyotda qo'llash talaba va o'quvchilarning tarixiy tafakkurini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mustaqil ishlarni tashkil etishda texnologik yondashuv talaba va o'quvchilarda tarixiy tafakkurni barqaror ravishda rivojlantirishga imkon beradi, ularda fikrlash jarayonlarini tahlil qilish, taqqoslash, xulosa chiqarishning yaxlitligini ta'minlaydi. Mustaqil ish talaba va o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish vositasi, ularda shaxs hususiyatlari sifatida faollik va mustaqillikni shakllantirish, aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishning katta imkoniyati hisoblanadi. Maktabga ilk bor qadam qo'ygan o'quvchi hali o'z faoliyati maqsadini mustaqil ravishda qo'ya olmaydi, o'z harakatlarini rejalashtirish, ularning amalga oshirilishiga tuzatishlar kiritish, natijalarni qo'yilgani maqsad bilan solishtirib ko'rishga kuchi ham etmaydi. Tarix ta'lim jarayonida u turli bilimlarni olish, o'quv topshiriqlarini bajarishga imkon beradigan mustaqillikning etarlicha yuqori darajasiga erishishi zarur. Tarix darslari jarayonida talaba va o'quvchilar yangi bilimlar bilan tanishib, taqdim etilgan bilimlarni qabul qilishadi. Mustaqil qayta ishlashlari, anglashlari, shu asosda bilim, ko'nikma va malakalar oshirishadilar. Mustaqil ishning asosiy vazifasi yuqori bilimli shaxsni shakllantirishdir, chunki faqatgina mustaqil intellektual va ma'naviy faoliyat jarayonidagina inson taraqqiy topadi. Tarix ta'limida

talaba va o'quvchilarning mustaqil faoliyati, turli yondashuvlar tahlili mustaqil faoliyat tuzilishi mustaqillik tushunchasi va uning vazifalari tarix fanidagi hodisalar ularni nafaqat ta'riflash va tushuntirishni, balki inson manfaatlarida bu hodisalarni, ularni o'zlashtirishni o'z oldiga vazifa qilib oladi. Shunday qilib, tarix fani yoki tarixiy hodisani o'rganishda biz, eng avvalo, u bilan tanishishimiz, uni yaxlit ko'rib chiqishimiz lozim. Uning har bir qismlari vazifasiga ko'ra o'zaro aloqadorligiga aniqlik kiritish, keyin esa ta'rif berish kerak. Xulosa qilib aytganda, auditoriyada bajarilmaydigan mustaqil ishni kutubxonada, axborot resurs markazida bajarishimkoni mavjud. Mustaqil ishlar arxeologik qidiruvlar, arxiv hujjatlarini o'rganish, badiiy, siyosiy adabiyotlarni tahlil qilishdan iborat ham bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, konspekt tayyorlash, referat ustida ishlash ko'rinishida ham bo'lishi mumkin. Bu faoliyatlarning barchasi mustaqillikni talab etadi. Shuning uchun o'quv mashg'ulotlari davomida bu jarayonlarni olib borish maqsadga muvofiq sanalmaydi. Mustaqil ishlash va mustaqil ta'lim talaba tomonidan doimiy aqliy faoliyat bilan shug'ullanishga bo'lgan ehtiyojni shakllantiradi, talabalarni vaqtni tejab ishlatishga undaydi. Tarixni o'qitishda qo'llaniladigan matnlarga darslik matni, tarixiy hujjatlar, asarlar, ilmiy-ommabop va badiiy, tarixiy adabiyotlar va boshqalar. Bosma matnlar ta'lim oluvchilar tarixiy bilimlarining asosiy manbai bo'lgani kabi ta'lim beruvchining bilim manbaini, bayonining asosini tashkil qiladi. Tabiiyki, o'qituvchi shu manbalardan to'g'ri va unumli foydalangan taqdirdagina, uning bayoni didaktika talablariga, umuman tarix ta'limining yuksak talablariga javob berishi, o'qituvchi bayonining o'quvchilarga tushunarli, mazmundor, maroqli, g'oyaviy va ilmiy jihatdan ishonarli, obrazli va ta'sirli bo'lishi ham mumkin. Tarixiy-badiiy adabiyotlar tarixiy jarayonlarni o'zlashtirishda muhim omil hisoblanadi. Tarix ta'limida tarixiy-badiiy adabiyotlardan foydalanishda ta'lim oluvchilarning psixologik yosh xususiyatlarini hisobga olish va ularning, fanga oid qiziqishlarini ham inobatga olish lozim. Adabiy manbaalardan tarix ta'limida foydalanishning bir qator usullari keltirilib o'tilgan, mavzuga oid adabiy manbalarni tavsiya etish, manbalardagi mavzuga oid shaxs va tarixiy voqealar xususida suhbatlashish, manbalardan foydalanish metodlari. Bizga ma'lumki tarix fanida har bir mavzuda tarixiy yillar, sonlar berilgan bo'lib, ularni to'liq eslab qolishga o'quvchilar ancha qiynalishadi. Agarda o'quvchiga mavzuda berilgan yillar, sonlar bilan bog'liq bo'lgan voqealar, axborotni o'rganib kelish topshirig'i berilsa, to'liq barcha yillar, sonlar bilan bog'liq voqealar, axborotni o'quvchi ularni aytib bera olmaydi. Savol tug'ilishi tabiiy. Xo'sh, unda qanday qilib tarix darsligida berilgan yillar, sonlar bilan bog'liq ma'lumotlarni to'liq eslab qolish mumkin, birinchi navbatda, o'quvchining nuqtayi nazarida zerikarli hamda soni jihatidan juda ko'p bo'lib tuyilgan tarix darslaridagi sonlarni, yillarni qiziqarli va jozibali qilib ko'rsatib beruvchi turli xil ta'limiy o'yinlar orqali qiziqtirish lozim. O'quvchida qiziqish bo'lmasa, har qanday metod, usul qo'llanmasa samara berishi qiyin. Raqamli tarix ta'limiy o'yini quyidagicha o'tkaziladi, geometrik shakllarda berilgan tarixiy voqealarning sodir bo'lgan sanalari, statsitik ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lgan sonlar aniqlanadi va mental arifmetika

usulida (amallarni noodatij usullarda hisoblash) shakllar hisoblab chiqariladi. Topilgan noma'lum songa izoh beriladi. Tarix darslarida o'quvchilarning matematik savodxonlik, fan-texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish kompetensiyasini rivojlantirishga yordam beruvchi Raqamli tarix ta'limiy o'yinini mavzuni mustahkamlash va takrorlash vaqtida o'quvchilar yoki guruhlar bilan ishlashda qo'llanishi maqsadga muvofiq. Raqamli tarix ta'limiy o'yinining oltin qoidasi, takrorlash barcha ilmlarning onasi hisoblanadi. Takrorlash barcha fanlar uchun birdek muhim sanaladi. Ammo tarix fanida ma'lumotlar hajmi juda kattaligini hisobga olib, mavzularni ma'lum vaqt oralig'ida qaytarib turish juda ham muhim. Qiziqarli boshqotirmalardan iborat bo'lgan raqamli tarix ta'limiy o'yinini tarix darslarida qo'llash orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin. Tarix fanini o'rganishning eng murakkab tomonlaridan biri hisoblangan sanalar va statistik ma'lumotlarni o'quvchilarni qiziqtirgan holda ularning xotirasida saqlab qolishida yordam beradi, xayolan davrlararo sayohat paydo boladi, tarixiy voqealar qaysi davrda yuz berganligini izohlay olish ko'nikmasini rivojlantiradi, matematik savodxonlikni oshirishga katta yordam beradi.

Xulosa Xulosa qilib aytish mumkinki, o'z o'tmishini, ajdodlari tarixini yaxshi bilgan insonning irodasi kuchli bo'ladi, uni har xil aqidalar girdobiga tushishdan saqlaydi. O'tmishni bilgan, tarix saboqlarini anglab etgan inson hozirgi zamoni yaxshi tushunadi, kelajakni to'g'ri tasavvur qiladi. Muxtasar qilib aytganda, O'zbekiston tarixini va tarbiya fanlarini o'rganish o'quvchilarda xalqning o'tmishi, hozirgi zamoni va kelajagi yagona tarixiy jarayon degan tushunchani shakllantirishda muhim omil bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduraxmanova J.N. (2020).Innovatsion tajriba maydoni maktablaboratoriyasining ta'lim tizimidagi o'rne. Mug'allimhem o'zliksiz bilimlendiri. (Issue1)-B.22-26
2. Toshtemirova, S. (2020). Ta'limda Chirchiq tajribasi. Academic Research in Educational Sciences, 1 (3), 445-451.
3. G'afforov, Y., Nafasov, A., & Nafasova, Z. (2020). From the History of the Beginning of the "Great Game". Journal of Critical Reviews, 7(11), 2798-2802.
4. Toshev, S. (2020). O'zbekistonning sovet mustamlakachiligi davri tarixini o'rganishda turk tilidagi manbalarni o'rne. Tarixiy manbashunoslik, tarixnavislik,tarix tadqiqotlari metodlari va metodologiyasining dolzarb masalalari (pp. 121-127)
5. Ishmuhamedov R. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari, -T., Nizomiy nomidagi TDPU, 2009
6. Ochilov M. "Yangi pedagogik texnologiyalar" /Qo'llanma.- Qarshi: Nasaf, 2000.
7. Begali Qosimov "Milliy uyg'onish" Toshkent.Ma'naviyat. 2002 y.

8. Toshtemirova C.A. (2020) Ta'lim sifati samaradorligini oshirishda innovatsion G'oyalarning ahamiyati. *MuG'allim h m Yzliksiz bilimlendiriu*, 1(1). 56-61.
9. Toshtemirova, S. (2020). Ta'limda Chirchiq tajribasi. *Academic Research in Educational Sciences*, 1 (3), 445-451.
10. GafforovYa.X.(2019).THE STATE OF HUSTORICAL EDUCATION IN UZBEKISTAN DURING WORLD WAR II. USA (Philadelphia) . -P. 173-175.
11. Холиқова, М. А., Матниязова, Ҳ. Ҳ., & Мавлянова, Г. Д. (2022). Самарқанд вилояти шароитида такрорий экин сифатида экилган маҳаллий ва хорижий соя навларида турли ривожланиш фазаларида баргларидаги хлопорласт пигмент миқдорини ўрганиш. *Academic research in educational sciences*, 3(5), 372-381.
12. Djambulovna, M. G. (2022). About Some Aspects of Soybean Cultivation Technology. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, 6, 91-94.
13. Mavlonova, G. D. (2022). Mahalliy soya navlarining marfofiziologik ko"rsatkichlarini hosildorlikka ta" siri. *Academic research in educational sciences*, 3(10), 906-911.
14. Мавлянова, Г. Д. (2020). Toshkent viloyati sharoitida mahalliy soya navlarining fizologik xususiyatlarini o'rganish. *Science and Education*, 1(Special Issue 3), 6-14.
15. Мавлянова, Г. Д. (2020). НАЪМАТАК ЎСИМЛИГИ ЗАРАРКУНАНДАЛАРИ. *Scientific progress*, 1(1), 155-162.
16. Мавлянова, Г. Д. (2020). Ўзбекистонда томчилатиб суғориш ва унинг самарадорлиги. *Scientific progress*, 1(2), 63-66.